

مقایسه هوش اخلاقی، مهارت‌های اجتماعی و ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان پسر معتاد به اینترنت با افراد عادی

ساناز لامع راد، دکتر حسین ابراهیمی مقدم

گروه روان‌شناسی عمومی، دانشکده روان‌شناسی و علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن

(تاریخ دریافت: ۹۶/۹/۷، تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۱/۴)

چکیده

زمینه: دسترسی به اینترنت پدیده‌ای رو به گسترش است. همزمان با دسترسی روزافزون و گسترده مردم به اینترنت، جامعه شاهد نوعی وابستگی در نوجوانان است. پژوهش حاضر با هدف مقایسه هوش اخلاقی، مهارت‌های اجتماعی و ویژگی‌های شخصیتی در نوجوانان پسر معتاد به اینترنت با افراد عادی انجام شد.

روش: روش پژوهش حاضر علی - مقایسه‌ای و جامعه پژوهش شامل تمامی نوجوانان پسر منطقه ۱ شهر تهران در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ بود. ۲۰۰ نفر (۸۰ نفر معتاد به اینترنت و ۱۲۰ نفر افراد عادی) به روش تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند و هر چهار پرسشنامه هوش اخلاقی لنینک و کیل، اعتیاد به اینترنت، مهارت‌های اجتماعی نوجوانان و شخصیتی آیزنک را تکمیل کردند. برای تحلیل داده‌ها از آزمون تحلیل واریانس چند متغیری استفاده شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که میزان مهارت‌های اجتماعی و هوش اخلاقی در نوجوانان پسر معتاد به اینترنت پایین‌تر از افراد عادی بود و از بین ویژگی‌های شخصیتی، میانگین مؤلفه‌های رنجورگرایی و روان‌پریش‌گرایی در نوجوانان پسر معتاد به اینترنت، بالاتر از افراد عادی بود. **نتیجه‌گیری:** در این تحقیق نتیجه کلی گرفته شد که اعتیاد به اینترنت بر هوش اخلاقی، مهارت‌های اجتماعی و ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان معتاد به اینترنت نقش دارد.

کلید واژگان: اعتیاد به اینترنت، مهارت اجتماعی، هوش اخلاقی، ویژگی‌های شخصیتی

سرآغاز

اینترنت نیز مانند هر تکنولوژی دیگر همراه با فواید بسیاری که در راستای پیشرفت جوامع دارد پیامدها و آثار نامطلوبی را نیز به همراه می‌آورد. در این میان اعتیاد به اینترنت^۱ را می‌توان به عنوان نوعی استفاده از اینترنت که می‌تواند مشکلات روانشناختی، اجتماعی، درسی و یا شغلی در زندگی فرد ایجاد کند، تعریف کرد (۱).

تأثیر رسانه‌ها و به ویژه اینترنت بر رشد اجتماعی^۲ و اخلاقی نوجوانان گاهی بیش‌تر از تأثیر والدین و معلمان است، بنابراین بررسی تأثیر اینترنت بر مسائل اخلاقی یکی از موضوعات مهمی است که لازم است بدان پرداخته شود. توجه به رشد اخلاقی^۳ و قضاوت اخلاقی مردم از جنبه‌های نظری و عملی را می‌توان در متون فلاسفه، جامعه‌شناسان و روانشناسان مشاهده کرد.

هوش اخلاقی^۴، شامل توانایی درک درست از خلاف، داشتن اعتقادات اخلاقی^۵ قوی و عمل به آنها می‌باشد. در سال‌های اخیر پژوهشگران سازمانی به هوش اخلاقی رهبری علاقه مند شده‌اند؛ زیرا می‌تواند مرز بین نوع دوستی و خود پرستی را خوب توصیف کند. توجه به هوش اخلاقی یک ایده آسمانی است که الهام بخش رفتارهای رهبران می‌باشد. به عقیده برخی از صاحب‌نظران، هوش اخلاقی هوشی است که قواعد پایدار و پویا را ساختاردهی و فعالیت فرد را در محیط شناسایی می‌کند (۲). هوش اخلاقی به این حقیقت اشاره دارد که انسان به صورت ذاتی اخلاقی یا غیر اخلاقی متولد نمی‌شود بلکه یاد می‌گیرد که چگونه خوب باشد. یادگـیری برای خوب بودن، شامل ارتباطات،

نویسنده مسئول: نشانی الکترونیکی: hcm_psy@yahoo.com

دنبال تازگی بودن، اجتناب از آسیب و کاهش وابستگی به پاداش، برون‌گرایی و باز بودن می باشد(۸).

یکی از مهمترین توانمندی‌های افراد که ممکن تحت تاثیر اثرات منفی اعتیاد به اینترنت قرار گیرد، مهارت اجتماعی^۸ می باشد. انسان به ویژه جوان و نوجوان به ارتباط اجتماعی نیازمند است، ولی چگونگی آن از اهمیت بیشتری برخوردار است. داشتن مهارت اجتماعی که مقوله‌ای اکتسابی می باشد در این دوران اهمیت می یابد. کمبود مهارت‌های اجتماعی اغلب در میان نوجوانانی که مشکلات رفتاری بیرونی و چارچوب از هم گسیخته دارند، وجود دارد. همچنین کمبود مهارت‌های اجتماعی با تعدادی از بیماری‌های روانی نظیر افسردگی و یا اضطراب و مشکلاتی چون پرخاشگری و یا بزه‌های جنسی، مشکلات تحصیلی و حرفه‌ای به تنهایی و حاملگی ناخواسته همراه شده است(۹).

تاکنون در زمینه پیامدهای اعتیاد به اینترنت برای فرد معتاد، پژوهش‌هایی در کشور و خارج از آن انجام شده است که در آنها به مشکلاتی همچون بیقراری و زودرنجی افراد و ترک بسیاری از فعالیت‌های اجتماعی و احساس تنهایی و افسردگی و خویش‌تن داری پایین، انزوای اجتماعی، تنش عصبی و تحریک پذیری بالا و... پرداخته اند، در این پژوهش علاوه بر ویژگی‌های شخصیتی و مهارت‌های اجتماعی، متغیر هوش اخلاقی به عنوان یکی از مسائل مهم تربیتی نوجوانان، در بین نوجوانان پسر معتاد و غیرمعتاد به اینترنت مورد مطالعه قرار گرفت. پژوهش‌های صورت گرفته در زمینه پیامدهای اعتیاد به اینترنت نشان دادند، اعتیاد به اینترنت در سطح معناداری پیش‌بینی کننده مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی می باشد، یعنی هرچه نمرات اعتیاد به اینترنت بالا بود، مهارت‌های اجتماعی و پیشرفت تحصیلی در سطح پایین‌تری قرار داشت (۱۰). همچنین رابطه مثبت و معنادار میان درونگرایی و اعتیاد به اینترنت، و رابطه منفی و معنادار میان برونگرایی و اعتیاد به اینترنت وجود دارد (۱۱). بین متغیر وابستگی به اینترنت و متغیر مهارت‌های اجتماعی رابطه وجود دارد. همچنین وابستگی به اینترنت رابطه معکوس و معنی داری با مؤلفه‌های آغازگری و خاتمه، ابراز وجود، تقویت اجتماعی، همدلی و همکاری داشته بدین معنا که هر چه وابستگی شخص به اینترنت افزایش یابد، این مهارت‌ها کاهش پیدا می کنند. اما بین وابستگی به اینترنت و مهارت جهت دهی رابطه معنی داری وجود نداشت (۱۲). همچنین بین ویژگی‌های شخصیتی پنج‌گانه و اعتیاد به اینترنت رابطه وجود دارد (۱۳). در پژوهش دیگری در این زمینه مشخص شد که افراد تیپ A نسبت به تیپ B بیشتر به اینترنت معتاد می شوند و نمره‌های اضطراب پیش‌بینی کننده معنادار اعتیاد به اینترنت است (۱۴).

علاوه بر پژوهش‌های داخلی، پژوهش‌های خارجی نیز در زمینه پیامدهای اعتیاد به اینترنت نشان دادند، نوجوانان معتاد به اینترنت و مواد مخدر دارای اضطراب اجتماعی و تکانشگری هستند (۱۵). بین دلبستگی به اینترنت و اضطراب اجتماعی همبستگی مثبت و معنادار وجود دارد (۱۶). همچنین شرکت کنندگان در بازی‌های اینترنتی که ساعت‌های بازی هفتگی بالایی دارند تاریخچه بازی‌های آن لاین

بازخورد، جامعه‌پذیری و آموش است که هرگز پایان پذیر نیست (۳). هوش اخلاقی شامل گستره‌ی فراشناختی یا فراعلمی است که واکنش شناخت‌ها، نگرش‌ها و فعالیت‌های اخلاقی را فقط در چارچوب سیستم‌های ارزشی فردی امکان پذیر می سازد (۴).

شمار فراوانی از مطالعات، تاثیرات نامطلوب روانی، اخلاقی و اجتماع اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای و همچنین شمار فراوان پژوهش‌هایی که به بررسی این تاثیرات پرداخته اند، نشان از فراگیر بودن مخاطرات در سراسر جهان و در عین حال، افزایش روزافزون آگاهی، حساسیت و توجهات به اهمیت موضوع دارد. با توجه به وابستگی شدید فن‌آوری‌ها و تاثیرات آن‌ها به بافتار، لازم است در هر جامعه تحقیقات گسترده‌ای در این باره انجام شود تا بتوان با توجه به شرایط اجتماعی، فرهنگی، مذهبی خاص آن جامعه به راهکارهایی مناسب و اثربخش دست یافت. از جمله پژوهش‌هایی که به بررسی تاثیرات نامطلوب شبکه اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای بر ابعاد مختلف روان، اخلاق و اجتماع پرداخته‌اند، می‌توان به پژوهشی اشاره نمود که به روش متن پژوهی انجام شده است؛ در این پژوهش عنوان شده، گرچه استفاده از شبکه اینترنت و بازی‌های رایانه‌ای می‌تواند تاثیرات سازنده‌ای برای سلامت روان، روابط اجتماعی، مهارت‌های شناختی و یادگیری داشته باشد، اما شمار تاثیرات روان شناختی، اخلاقی و اجتماعی بسیار زیاد است و می‌تواند تاثیرات سازنده را تحت الشعاع قرار دهد. در میان پیامدهای استفاده ناآگاهانه از بازی‌های رایانه‌ای و شبکه اینترنت می‌توان به اعتیاد و وابستگی بیمارگونه، سوء استفاده جنسی، گسیختگی روابط خانوادگی و اجتماعی، مسوولیت‌گریزی، خشونت و پرخاشگری، افسردگی، کناره‌گیری و درونگرایی، کاهش عزت نفس، افت تحصیلی و شغلی، اضطراب، اختلالات فکری و عاطفی اشاره کرد (۵). علاوه بر این پژوهش دیگری نشان داد که بین رشد اخلاقی با اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی همبستگی معکوس و منفی وجود دارد. اما، بین اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی همبستگی مستقیم و مثبت وجود دارد. همچنین، متغیر رشد اخلاقی توسط متغیرهای اعتیاد به پیامک و افت تحصیلی قابل پیش‌بینی می باشد (۶).

یکی از دیگر عواملی که به نظر می رسد در وابستگی به اینترنت می‌تواند نقش داشته باشد، ویژگی‌های شخصیتی^۷ می باشد. ویژگی شخصیتی، صفات پایداری هستند که از موقعیتی به موقعیت دیگر چندان تغییر نمی کنند. آنها گرایش‌های با ثبات و بادوام پاسخ‌دهی به شیوه یکسان به محرک‌های مختلف می باشند و می‌توانند پیش‌بینی کننده رفتار فرد در موقعیت‌های مختلف باشند. این ویژگی‌ها می‌توانند فرد را در برابر برخی اختلالات آسیب‌پذیر سازند (۷). مطالعات متعدد در خصوص ارتباط بین شخصیت‌های کاربران و اعتیاد به اینترنت حاکی از آن است که اکثر معتادان به اینترنت دارای ویژگی‌هایی همچون کمروبی، تکانش بودن، تنهایی، اضطراب، افسردگی، صفات روان‌نژندی (اضطراب، خشم و کینه، خلق افسرده، شرم، تکانش‌بودن، آسیب‌پذیری در برابر تنش)، خشونت و پرخاشگری، سبک شخصیتی درون‌گرایی، احترام به خود پایین، احساسات ناپایدار و خیال‌پردازی،

بررسی همبستگی بین نمرات مهارت‌های اجتماعی و مطلوبیت اجتماعی، وضعیت اقتصادی - اجتماعی و دیگر ابزارهای مواد کاغذی به وسیله ایندکس بیتزن و فوستر مورد ارزیابی قرار گرفته و نتایج بدست آمده، دلالت بر روایی همگرا و روایی تشخیصی قابل قبول این پرسشنامه بوده است (۲۳). پرسشنامه شخصیتی آیزنک (EPQ): این پرسشنامه که با روش تحلیل عوامل و بر مبنای نظریه ژنتیکی شخصیت آیزنک در سال (۱۹۷۵) ساخته شده، دارای ۹۰ ماده است که ۴ بعد یا تیپ شخصیتی را می‌سنجد: ۱) روان رنجور گرایسی (N)، ۲) برون‌گرایی (E)، ۳) روان پریش گرایسی (P) و ۴) مقبولیت اجتماعی (L) را می‌سنجد (۲۴). برخی محققان گزارش کرده‌اند که این همسانی درونی آزمون کاملاً رضایت بخش است (۲۵). ضرایب آلفای کرونباخ برای مولفه‌های برون‌گرایی، روان رنجور خوبی و دروغ‌پردازی از ۰/۷۹ تا ۰/۸۵ و برای مولفه روان پریشی گرایسی از ۰/۶۸ تا ۰/۷۴ است. پایایی آزمون از طریق باز آزمون در فاصله‌ی یک ماه برای افراد عادی در مولفه‌های برون‌گرایی، روان رنجور خوبی و دروغ‌پردازی از ۰/۸ تا ۰/۹ و برای روان پریشی گرایسی از ۰/۷۱ تا ۰/۸۳ است. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها، داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از آزمون مانوا و با نرم افزار SPSS-19 تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها

جدول ۱. شاخص‌های توصیفی گرایش مرکزی و پراکندگی

مربوط به متغیرهای پژوهش

انحراف معیار	میانگین	متغیرها	گروه‌ها
۴/۳۷	۷۹/۹۱	هوش اخلاقی	گروه عادی
۴/۴۳۱	۱۱/۴۳	روان رنجور گرایسی	
۲/۳۳۷	۹/۲۲	برون‌گرایی	
۲/۸۹۴	۶/۱۶	روان پریشی گرایسی	
۳/۱۵۳	۱۲/۸۶	مقبولیت اجتماعی	
۱۹/۸۴۳	۱۱۸/۴۸۳	مهارت‌های اجتماعی	
۵/۴۰۲	۷۶/۹۵	هوش اخلاقی	اعتیاد به اینترنت
۳/۵۹۵	۱۴/۳۴	روان رنجور گرایسی	
۲/۸۱۳	۹/۱۳	برون‌گرایی	
۲/۵۹۶	۷/۷۶	روان پریشی گرایسی	
۳/۱۳۶	۱۲/۸۶	مقبولیت اجتماعی	
۱۶/۶۳۵	۱۰۶/۹۰	مهارت‌های اجتماعی	

براساس نتایج ارائه شده در جدول ۲ فرضیه پژوهش به قرار زیر آزمون شد.

فرضیه: بین هوش اخلاقی، مهارت‌های اجتماعی و ویژگی‌های شخصیتی نوجوانان پسر معتاد به اینترنت با افراد عادی تفاوت وجود دارد.

بر مبنای نتایج آزمون همگنی ماتریس‌های وارینانس-کوواریانس (F=۱۱/۵۴۳، P=۰/۰۹۸)، سطح معناداری آزمون بیشتر از ۰/۰۵ می‌باشد، بنابراین با اطمینان می‌توان گفت که از این مفروضه

بیشتری را کسب می‌کنند و علایم شدیدتری از افسردگی، هراس اجتماعی و دل‌بستگی به اینترنت را نشان می‌دهند (۱۷). کاربرد اینترنت نظیر ایمیل و موتور جستجو تحت تأثیر برون‌گرایی از پنج عامل بزرگ شخصیت است (۱۸). رابطه مثبت و معنی‌داری بین توافق‌پذیری و اعتیاد به اینترنت وجود دارد (۱۹). در افراد معتاد به اینترنت، حرمت خود به واسطه تحریک حس مسئولیت‌پذیری در زندگی باعث کاهش رویارویی افراد به استفاده مرضی از اینترنت می‌شود (۲۰). دانشجویانی که به اینترنت اعتیاد داشتند نمرات بالاتری از نظر روان‌آزردگی / ثبات‌پذیری و روان‌گسستگی / اجتماعی شدن داشتند (۲۱).

بدین ترتیب براساس پژوهش‌های صورت گرفته مذکور و با توجه به پیامدهای منفی اعتیاد به اینترنت برای فرد معتاد، بویژه در قشر جوان و نوجوان لازم است مسئله هوش اخلاقی، مهارت‌های اجتماعی و ویژگی‌های شخصیتی و مقایسه آن در افراد معتاد به اینترنت با افراد عادی، مورد مطالعه جدی قرارگیرد که در این پژوهش بدان پرداخته شده است.

روش

در این پژوهش علی - مقایسه‌ای، جامعه دربرگیرنده کلیه نوجوانان پسر منطقه ۱ شهر تهران در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ بود. ۲۰۰ نفر (۸۰ نفر معتاد به اینترنت و ۱۲۰ نفر افراد عادی) به عنوان نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. بدین صورت که از بین مدارس منطقه ۱ تهران، ۶ مدرسه انتخاب و سپس از هر مدرسه سه کلاس و از هر کلاس ۱۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب گردید و البته به دلیل افت آزمودنی تعداد به ۲۰۰ نفر ارتقا داده شد. تمام آزمودنی‌ها، پرسشنامه اعتیاد به اینترنت، هوش اخلاقی لنینک و کیل، مهارت‌های اجتماعی نوجوانان و پرسشنامه شخصیتی آیزنک را تکمیل کردند. پرسشنامه اعتیاد به اینترنت شامل ۲۰ ماده و توسط کیمبرلی یانگ تهیه شده است. پاسخ‌های آن در یک پیوستار پنج درجه‌ای از «بندرت» و «گاهی اوقات»، «اغلب»، «بیشتر اوقات» و «همیشه» قرار گرفته است که پائین‌ترین نمره دریافتی ۲۰ و بالاترین امتیاز ۱۰۰ است. ضریب پایایی این پرسشنامه ۰/۸۸ بدست گزارش شده است (۶). پرسش‌نامه هوش اخلاقی لنینک و کیل (۴۰ سوالی): این آزمون توسط لنینک و کیل در سال ۲۰۰۵ تدوین شده. در ایران توسط برخی محققان کار هنجاریابی آن انجام شده است. در هوش اخلاقی نمره ۱۰۰ است. پایایی پرسشنامه با انجام آزمون بازآزمایی در یک نمونه ۱۶ نفره محاسبه گردید و آلفای-کرونباخ ۰/۸۹ به دست آمد (۱۰). پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی نوجوانان (TISS): پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ایندکس بیتزن و فوستر، حاوی ۳۹ عبارت پنج‌گزینه‌ای است که آزمودنی پاسخ خود را در مورد هر عبارت در دامنه‌ای از گزینه‌های اصلا صدق نمی‌کند تا همیشه صدق می‌کند ابراز می‌نماید. پایایی این سیاهه توسط ۰/۹۰ گزارش شده است (۲۲). روایی همگرایی پرسشنامه مهارت اجتماعی به شیوه‌های متفاوت مانند مقایسه آن با اطلاعات ارزیابی خویشتن^۹، ارزیابی همسالان و داده‌های جامعه‌سنجی و روایی تشخیصی آن به وسیله

(Eta=0/088, P=0/000, F=22/181) روان‌پریشی‌گرایی و روان‌رنجورگرایی (Eta=0/130, P=0/000, F=28/655) و مهارت اجتماعی (Eta=0/073, P=0/000, F=15/004) در بین دو گروه تفاوت وجود دارد و با توجه به مقدار eta و عامل اعتیاد به اینترنت توانسته است در هوش اخلاقی به میزان (8/8) درصد، روان‌رنجورگرایی به میزان (13) درصد و در روان‌پریشی‌گرایی (10/4) درصد و در مهارت اجتماعی (7/3) درصد موثر باشد. براساس مقایسه مقادیر میانگین، روان‌رنجورگرایی و روان‌پریشی‌گرایی در معتادین به اینترنت بالاتر از افراد عادی است و در هوش اخلاقی و مهارت اجتماعی میانگین افراد عادی بیشتر از معتادان به اینترنت می‌باشد.

تخطی نشده است. در آزمون یکسانی واریانس‌ها، هوش اخلاقی (P=0/168, F=1/915)، روان‌رنجورگرایی (P=0/18, F=1/813)، برون‌گرایی (P=0/093, F=2/291)، روان‌پریشی‌گرایی (P=0/166, F=1/938)، مقبولیت اجتماعی (P=0/697, F=0/152) و مهارت اجتماعی (P=0/399, F=0/713) می‌باشد به دلیل این که سطح معناداری هر دو متغیر از 0/05 بیشتر بوده، بنابراین شرط یکسانی واریانس برای هر دو متغیر برقرار است. بنابراین از نتیجه‌ی آزمون ویلکز لامبدا (F=16/258, p=0/000, eta=0/344) استفاده نمود، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بین دو گروه از نظر هوش اخلاقی، ویژگی‌های شخصیتی و مهارت اجتماعی تفاوت وجود دارد و اعتیاد به اینترنت به میزان 34/4 درصد اثر داشته است. از طرفی نتایج جدول 4 نشان می‌دهد که هوش اخلاقی (F=18/499, P=0/000, Eta=0/088)، روان‌رنجورگرایی (F=28/655, P=0/000, Eta=0/130)، برون‌گرایی (F=2/291, P=0/093, Eta=0/073)، روان‌پریشی‌گرایی (F=15/004, P=0/000, Eta=0/073)، مقبولیت اجتماعی (F=1/938, P=0/166, Eta=0/166) و مهارت اجتماعی (F=1/813, P=0/18, Eta=0/18) در بین دو گروه تفاوت وجود دارد.

جدول 2. خلاصه نتایج آزمون‌های اثرات بین آزمودنی‌ها متغیرهای وابسته (هوش اخلاقی، ویژگی‌های شخصیتی و مهارت اجتماعی)

متغیر	متغیر وابسته	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	F	سطح معنی داری	ضریب اتا
گروه‌ها	هوش اخلاقی	407/859	1	859/407	18/499	0/000	0/088
	روان‌رنجورگرایی	466/230	1	466/230	28/655	0/000	0/130
	برون‌گرایی	0/40	1	0/40	0/006	0/937	0/073
	روان‌پریشی‌گرایی	157/451	1	157/451	22/181	0/000	0/104
	مقبولیت اجتماعی	0/504	1	0/504	0/051	0/822	0/166
	مهارت اجتماعی	4767/145	1	4767/145	15/004	0/000	0/073

امکان دسترسی به اینترنت را نداشته باشند، دچار تشویش، لرزش دست و عصبانیت می‌شوند، استراحت و آرامش را فراموش می‌کنند و به اینترنت و وسوسه‌های آن فکر کرده و نوسانات اخلاقی¹⁴، سخن‌نگفتن با دیگران و قطع روابط اجتماعی به تدریج در آن‌ها افزایش می‌یابد. در راستای نتیجه دیگر پژوهش مبنی بر پایین بودن مهارت‌های اجتماعی در افراد معتاد به اینترنت، نتیجه بدست آمده با نتایج پژوهش‌های قبلی همسوئی دارد (10، 12-15 و 18).

در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که مهارت‌های اجتماعی، پایه و مبنایی است که ارتباط‌های میان فردی بر اساس آن ساخته می‌شود. دانش‌آموزانی که مهارت‌های اجتماعی را به طور واقعی یاد می‌گیرند، تمرین می‌کنند و شایستگی¹⁵ خود را به کار می‌گیرند، قطعاً می‌توانند در ورود به گروه همسالان و دوستیابی موفق باشند، تعاملی مثبت در روابط خود با همسالان داشته باشند و دامنه‌ای از رفتارهای مقبول را از خود نشان دهند. بنابراین دانش‌آموزانی که در دنیای مجازی به دوست‌یابی و برقراری ارتباط می‌پردازند در رشد مهارت‌های خود در دنیای واقعی دچار مشکل می‌شوند.

یافته دیگر پژوهش نشان داد، در بین ویژگی‌های شخصیتی، میانگین مولفه‌های روان‌رنجورگرایی و روان‌پریشی‌گرایی در نوجوانان پسر معتاد به اینترنت بالاتر از افراد عادی بود. در حالی که از لحاظ مولفه‌های برون‌گرایی و مقبولیت اجتماعی هیچ تفاوت معناداری مشاهده نشد.

بحث

نتایج بدست آمده از تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد، بین نوجوانان پسر معتاد به اینترنت با افراد عادی از نظر هوش اخلاقی، مهارت‌های اجتماعی و ویژگی‌های شخصیتی تفاوت وجود دارد. به طوری که هوش اخلاقی در افراد معتاد به اینترنت پایین‌تر از افراد عادی بود. در بین ویژگی‌های شخصیتی، میانگین مولفه‌های روان‌رنجورگرایی و روان‌پریشی‌گرایی در نوجوانان پسر معتاد به اینترنت بالاتر از افراد عادی بود. در حالی که از لحاظ مولفه‌های برون‌گرایی و مقبولیت اجتماعی هیچ تفاوت معناداری مشاهده نشد. علاوه بر این یافته‌ها نشان داد، بین نوجوانان پسر معتاد به اینترنت با افراد عادی از نظر مهارت‌های اجتماعی تفاوت معناداری وجود دارد. به طوری که میزان مهارت‌های اجتماعی در نوجوانان پسر معتاد به اینترنت پایین‌تر از افراد عادی است. برخی پژوهش‌های قبلی با نتیجه پژوهش حاضر مبنی بر پایین بودن هوش اخلاقی در نوجوانان معتاد به اینترنت نسبت به نوجوانان عادی، همسو است (8). افرادی که معتاد به اینترنت می‌شوند، معمولاً بیش از حد درگیر روابط مجازی می‌شوند و احتمال اینکه به مسائل غیراخلاقی نیز آلوده گردند، بالا است. کودکان و نوجوانانی که به اینترنت دلبستگی فراوان پیدا می‌کنند و در حقیقت به آن معتاد می‌شوند، برای ارضای خود ساعت‌های متوالی بدون وقفه روی خط باقی می‌مانند و زمانی که

آموزشی و فرهنگسازی و استفاده صحیح از این تکنولوژی در جامعه انجام شود.

ملاحظه‌های اخلاقی

موضوعات اخلاقی همچون؛ سرقت ادبی، رضایت آگاهانه؛ انتشار چندگانه و ... در پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفته اند.

واژه نامه

1. Internet addiction	اعتیاد به اینترنت
2. Social growth	رشد اجتماعی
3. Moral development	رشد اخلاقی
4. Moral intelligence	هوش اخلاقی
5. Ethical Beliefs	اعتقادات اخلاقی
6. Technologies	فن آوری ها
7. personality characteristics	ویژگی های شخصیتی
8. Social skill	مهارت اجتماعی
9. Self-monitoring data	ارزیابی خویشتن
10. Neuroticism	روان رنجورگرایی
11. Extraversion	برون گرایی
12. Psychoticism	روان پریش گرایی
13. Social desirability	مقبولیت اجتماعی
14. Moral fluctuations	نوسانات اخلاقی
15. Competence	شایستگی
16. Feel guilty	احساس گناه

References

- Rathus S. (1995). General psychology. Translated by: Ebrahimimogadam H & et al. (2011). Tehran: Savalan Publication. Pp. 23-25. (In Persian).
- Ata-Allahi T, Rabiei A, Amini MT. (2015). Relationship between moral intelligence and social capital. *Ethics in Science & Technology*; 10(3): 24-40. (In Persian).
- Khaleghi N, Chenari M. (2016). The relationship of moral intelligence & altruism. *Ethics in Science & Technology*; 10 (4): 55-64. (In Persian).
- Aghili A. (2017). Relationship between some ethical variables on organizational health. *Ethics in Science & Technology*; 11 (3): 97-107. (In Persian).
- Sotoudeh H, Rashidi K. (2013). The consequences of information technology on mental health. *Health Information Management*; 2 (30): 1 - 16. (In Persian).
- Keramati M, Emadian- Seyedeh U. (2013). The relationship between moral development, addiction to SMS and academic drop of students. *Research*

نتیجه بدست آمده با نتایج پژوهش های پیشین همسوئی دارد (۱۱، ۱۳، ۱۹، ۲۱ و ۲۸).

با توجه به بالا بودن میانگین روان رنجورگرایی و روان پریش گرایی در نوجوانان پسر معتاد به اینترنت می توان گفت که افراد روان رنجور خو و روان پریش گرایی دارای برخی ویژگی های متمایز هستند که عبارتند از: ترس، غم، برانگیختگی، خشم، احساس گناه^{۱۶}، احساس کلافگی دائم و فراگیر. آنها درجه های انطباق ضعیف تری با دیگران دارند و از نظر عاطفی بی ثبات هستند. این ویژگی ها می تواند موجب شود که افراد وابسته به اینترنت به دلیل وجود برخی از ویژگی های مذکور و عدم توانایی جهت درگیر شدن و چالش با مشکلات به صورت کارآمد و فعال، جهت خود را تغییر دهند و از این سلسله ویژگی های ناخوشایند رهایی یابند. در نتیجه افراد روان رنجور گرایش بیشتری به اینترنت پیدا می کنند. بدین ترتیب براساس یافته های حاصل می توان نتیجه گرفت استفاده بیش از حد از اینترنت می تواند تاثیرات منفی بر هوش اخلاقی، مهارت های اجتماعی و شخصیت کاربران معتاد به اینترنت بگذارد. اگرچه پیشرفت وسایل الکترونیکی و حضور اینترنت در تمام صحنه ها قابل توجه است، ولی انسان مدرن و شهرنشین امروزی باید از این وسایل الکترونیکی از جمله اینترنت بجا و به موقع استفاده کند که خدشه ای در زندگی فردی و اجتماعی او بوجود نیاید. پژوهش حاضر مانند هر پژوهش دیگری با محدودیت هایی مواجه بود از جمله اینکه، در این پژوهش برخی از متغیرها از قبیل مسائل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کنترل نشده است. شیوه اساسی جمع آوری مطالب مبتنی بر پرسشنامه بود و ممکن است عملکرد دانش آموزان در یک موقعیت واقعی با ادراک آنان از آن موقعیت فرق کند.

در پایان پیشنهاد می شود، به منظور کاهش اثرات مخرب و منفی اعتیاد به اینترنت باید الگوی استفاده از اینترنت و رایانه را تغییر داد و به فکر ایجاد برنامه ها آموزشی و مشاوره ای برای تغییر این الگو استفاده از اینترنت و استفاده مفید و بهینه از آن و آموزش خودکنترلی و خودنظارتی در کاربرد از رایانه و اینترنت و راهکارهای برای آگاه سازی والدین جهت نظارت بر فرزندان خود درباره مدت و نحوه استفاده از اینترنت و جایگزینی فعالیت های فوق برنامه غیر مجازی برای پرکردن اوقات فراغت فرزندان در نظر گیرند.

نتیجه گیری

براساس یافته های پژوهش می توان عنوان نمود که نوجوانان معتاد به اینترنت نسبت به نوجوانان دیگر از هوش اخلاقی، مهارت های اجتماعی پایین تری برخوردارند و ویژگی های شخصیتی روان رنجورگرایی و روان پریش گرایی در آنها بیشتر است که این یافته ها بیانگر تاثیر منفی استفاده بیش از حد اینترنت بر حوزه های فردی، اجتماعی و اخلاقی کاربران اینترنتی است. بنابراین لازم است اعتیاد به اینترنت به عنوان یک آسیب اجتماعی مورد توجه محققان حوزه رفتاری و تربیتی قرار گیرد و برنامه ریزی در پیشگیری و حل این معضل توسط مسئولین امور

- in young adults. *Annals of Clinical Psychiatry*; 27(1):4-9.
17. Han-Ting W, Mu-Hong C, Po-Cheng H, and Ya-Mei B. (2012). The association between online gaming, social phobia, and depression: an internet survey. *BMC Psychiatry*; 12(92):1471-2442.
  18. Wee-Kheng T, Cheng-Yi Y. (2014). Internet applications use and personality. *Telematics and Informatics*; 31(1): 27-38.
  19. Ying Ge, Jun Se & Jingfu Zh. (2015). Research on relationship among Internet-addiction, personality traits and mental health of Urban left-behind children. *Global Journal of Health Science*; 7(4):60-69.
  20. Sariyska R, Reuter M, Bey K, Sha P, Li M, Chen Y et al. (2014). Self-esteem, personality and Internet addiction: A cross-cultural comparison study. *Personality and Individual Differences*; 61(62): 28-33.
  21. Dong G, Wang J, Yang X, Zhou H. (2013). Risk personality traits of Internet addiction: A longitudinal study of Internet-addicted Chinese university students. *Asia Pac Psychiatry*; 5(4): 316-321.
  22. Inderbitzen HM, Foster S.L. (1992). The teenage inventory of social skills: development, reliability and validity. *Psychological Assessment*; 4 (1992): 451-459.
  23. Doran B, Azadfalsh P, Ezhehi J. (2001). Investigating the effects of Internet games on social skills of adolescents. *Psychological Journal*; 6(1): 5-17.
  24. Francis LJ, Katz YJ. (1992). The relationship between personality and religiosity in an Israeli sample. *Personality and Individual Differences*; 14: 619-622.
  25. Hashemi S. (2001). Estimation and interpretation of question parameters in Eysenck personality questionnaire based on question-response model. [M.A thesis]. Tehran: Allameh Tabatabaei University. (In Persian).
  - Journal of Faculty of Educational Sciences and Psychology; 6(4) :111-126. (In Persian).
  7. Caplan SE. (2005). A social skill account of problematic Internet use. *Communication*; 55(4), 721-736.
  8. Ko CH, Yen C, Chen CS, Wang SY. (2008). The association between internet addiction and belief of frustration intolerance. *Cyberpsychol Behav*; 11(3):273-278.
  9. Richardson T, Aiwaz M. (2012). Social skills training to gifted adolescents. See *Gifted Educ*; 81(12): 16-27.
  10. Bahrami H, Bahrami Z, Raese Z. (2014). Investigating the effects of addiction to Internet on social skills and academic achievement of students. Available at: URL: <https://www.civilica.com/Paper-PSCONF01-PSCONF01-042.htm>. Accessed: June 25, 2017. (In Persian).
  11. Karimi S, Hosseini-Nasab SD, Haj Ataloo JY. (2014). The relationship between extroverted-introverted personality types and Internet addiction among high school students. *Quarterly Educational Psychology*; 5(1):1-12. (In Persian).
  12. Karimzadeh Sourshojani N. (2012). Study of the relationship between Internet addiction and social skills. *Special Issue of Human Sciences*; 6(1):1-19. (In Persian).
  13. Asgari P, Marashian F. (2009). The relationship between personality characteristics, computer anxiety and Internet addiction in students of Ahvaz Islamic Azad University. *New Findings in Psychology*; 3(12): 23-35. (In Persian).
  14. Sepehrian F, Jokar L. (2012). The relationship between Internet addiction and anxiety in A and B personality types. *Cognitive and Behavioral Research*; 2(3): 17-30. (In Persian).
  15. Kartari P, Karia S, Desousa A, Prajapati N. (2015). Social anxiety and impulsivity amongst Internet addicts and substance users. *CyberPsychology*; 4(2): 1991-2250.
  16. Dikla D, Rotem E, Yehely B, Anastasya Y. (2015). Internet addiction is associated with social anxiety